

כלי ראשון וכלי שני

- א. **כלי ראשון: שבת מב. משנה ורש"י; ירושלמי שבת, פ"ג ה"ד** "מה בין כלי ראשון... הרחק לכלי שני". בביאור הירושלמי: מהרש"ל (חולין, פרק שמיני, ע"א – מובא בש"ך יר"ד, ק"ה, ס"ק ה, ובט"ז צ"ד ס"ק א); ש"ך וט"ז הנ"ל; מגן אברהם, ש"ח ס"ק כא; משנה ברורה ש"ח ס"ק סד; גר"א, יר"ד ק"ה ס"ק יג [פמ"ג, יר"ד, ק"ה, שפ"ד ס"ק ה].
- ב. **כלי שני: שבת מ: "א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת... הפשרו זהו בשולו"; תוס' שם ד"ה ושמע מינה** (בהלכות שבת, יש להאריך ולדון בדעת היראים והרשב"א והר"ן, אך אכמ"ל). **כלי שני באיסור והיתר: תורת הבית, תערובות, בית רביעי, שער ראשון, בתחילתו (א: במהדורה הישנה, טור שמאלי) "באי זה חם אנו חוששין לפליטת האיסור" עד (ב.) "ואין דבריו נכונים בזה כלל"; טור ובית יוסף, ק"ה, ב "ואם הוא חם... אלא אוסר אולו אם היד סולדת בו"; ש"ע, ק"ה, ב, ש"ך וט"ז שם; ש"ך בנקודות הכסף שם ס"ק ב [פמ"ג, סימן ס"ח, בסוף הסימן מש"ז ס"ק ט – סיכום כל דיני כ"ר וכ"ש ועירו. ושם מ"החמישי הוא דין כלי שני, ועד "ודע דכלי שני ועירו שנפסק הקילוח..."]**
- ג. **הכשרת כלי שני שבלע איסור: אר"ח, תנ"א, ה; מנחת יעקב, סימן ל"ג ס"ק ג. קיצור הדברים בפמ"ג, ק"ה, מש"ז ס"ק ד, בעיקר מ"ולענין הלכה העלה (הט"ז) דבאין הפסד מרובה יש לאסור כולו... [עמ' פז. סוף טור ימני, במהדורת הטוש"ע השלם].**
כלי חרס בכלי שני: רמ"א, ס"ח, יא; ש"ך ק"ה ס"ק ה
[קלי בישול באיסור והיתר: דרכי תשובה, ק"ה ס"ק נז. כלי שלישי: בפת"ש, צ"ד ס"ק ז; שר"ת חתם סופר, ח"ב יר"ד סימן צ"ה "אנו רגילים להחמיר..."]
- ד. **פחות מיד סולדת: בכלי ראשון: ירושלמי, פ"ג ה"ד המובא בתחילת דף זה, והנזכר שמוזכרים שם [וביחס לכלי ראשון שפסק מרתחתו, הב"י אצלנו, בשם המרדכי; וביחס לכלי ראשון שהוציאו ממנו את המים – ט"ז, צ"ב ס"ק ל; פמ"ג, צ"ד שפ"ד ס"ק ח, ועוד]. כלי שני שאין היד סולדת בו: ש"ך ס"ח ס"ק כט ופמ"ג שם בשפ"ד [כלי שני עם מלח: רמ"א, ס"ט ט, ש"ך וט"ז ופמ"ג שם]. מגע בין שני כלים או בין אוכל לכלי: פמ"ג, שפ"ד, ק"ה ס"ק ה.**
- ה. **שיעור יד סולדת: דרכי תשובה, יר"ד ק"ה ס"ק נא; שר"ת מנחת שלמה, ח"א, סימן צ"א, ח [מצ"ב].**

שר"ת מנחת שלמה חלק א סימן צא

בשיעור שכריסו של תינוק נכזה לכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו שאין בו חום הנזכר, ואפי' בדרכנן צריך חקירה על זה, ודלא כמנהג העולם לשער בזמן שאי אפשר להחזיק בו מחמת חום מיקרי יס"ב = יד סולדת בו = לא זולת דליתא עכ"ל, וגם הובא בפת"ש סי' צ"ד סק"ב מתשו' חות יאיר סי' ק"ד דכל שהוא חם יותר מפורשין שהוא יותר מחמימות הרוק יש להחמיר מספק שמא הוא בכלל יד סולדת בו, אולם בעל דר"ת שם בס"ק נ"א העיר ע"ז דכיון שכתב הבה"ג (הובא שם בפת"ש סי' ק"ה) דחלב אפי' בשעתא דחולבין ל"י צונן הוא, מבואר להדיא דאף שהוא יותר מכדי חמימות הרוק ג"כ הוא בכלל צונן, ולכן כתב שאפי' באיסור דאורייתא אין להחמיר יותר משיעור חום של חלב

ח. בענין שיעור "יד סולדת" ידיעת השיעור של "יד סולדת" חשובה ונחוצה מאד לכל שומר תורה ומצוה, וכ"ש לבעלי הוראה, בנוגע לאיסור בישול בשבת, וכן בנוגע לבליעה ופליטה במאכלות אסורות וכו'. והנה בשו"ע אר"ח סי' ש"ח סעיף י"ד כתב דשיעור יד סולדת "היינו שכריסו של תינוק נכוית בו", וכן כתב הב"י בטור יר"ד סי' ק"ה, אך הרבה מגדולי האחרונים נשאו ונתנו בזה לדעת בדיוק כמה הוא השיעור, עיין בזה בשד"ח מערכת י', דרכי תשובה סי' ק"ה ס"ק נ"א, בן איש חי שנ"ב פר' בא סעי' ה, ומצודת ציון על קצשו"ע סוף כלל ע"ב. ועיין בפת"ש שם סק"ז שהביא מהבכור שור שכתב: דכיון דאנן לא בקיאינן

ובהיא שעתא אין הסכין בולע כלום, ומעתה כיון דלא נזכר כלל בפוסקים שום חילוק בין סכין ששחט בה בהמה לסכין ששחט בה עוף, פשוט וברור דשקולין ניהו ואין שום מקום לחלק ביניהם, והנה בזמננו ידוע ומפורסם דשיעור מדת החום של ברווז חלוק מבני אדם שהם בערך = שלושים ושבע = מעלות, וגם לא כשור ופרה שאין החום שלהם עולה על ארבעים מעלות, אלא מדת החום של ברווז בריא הוא קרוב לארבעים וחמש מעלות, והדם היוצא מבית השחיטה עולה לפחות במעלה אחת, וכשהוא חולה עולה החום לפחות בשתי מעלות, וכיון דחזינן בגמ' דבשעת גמר שחיטה חיים טפי ואפי"ה קיי"ל שהוא צונן, וגם לא נזכר שיש חילוק בין שוחט בריא לשוחט חולה, א"כ אפשר דמוכח שער = ארבעים ושמונה = מעלות ג"כ חשיב צונן, אך אף אם יתברר דברוויזים לא חיימי טפי בשעת שחיטה, גם לא נדון מאלו המקרים שהחום עולה אצלם כשהם חולים, מ"מ כיון שדבר זה עכ"פ פשוט וברור שאין לחלק בין סכין ששחט בה שור ובין סכין ששחט בה ברווז, וגם בשוחט את הברווז נקטינן דבתחלת שחיטה הוה לכו"ע צונן גמור ואין הסכין בולע כלום, א"כ מוכח ודאי דער שעור של = ארבעים וחמש = מעלות "צלזיוס" אין לחוש כלל דשמא היד סולדת בו, ועיין בטור יו"ד ריש סי' ק"ה בשם הרשב"א שאינו מחלק בין חום בית השחיטה לבין חום מחמת האש, וכן ממש"כ הריטב"א (הוצאת רייכמן) בשבת דף מ"ב ע"א שגם למ"ד בית השחיטה רותח מ"מ "לא רותח הוא שהיס"ב", משמע קצת דכך הוא בכל השחיטות ולא רק בבקר וצאן, גם ע"ש בראש יוסף שכתב: דאילו היתה היס"ב מהחום של בית השחיטה היה ודאי חשיב לכו"ע רותח, ולא נחלקו אלא אם טבע של בית השחיטה לבלוע אף בחום שהוא פחות מהיס"ג, עכ

בשעת חליבה. והנה ידוע דמדת החום של חלב פרה ועז בשעת חליבה אינו עולה בשום פעם על יותר מארבעים מעלות "צלזיוס", ולכן חושבני דמטעם זה נוהגים בזמננו להקל עד = ארבעים = מעלות צלזיוס, וגם אין זה סותר כלל את דברי החו"י כיון דשיעור החום של אדם בשעת חליו ג"כ מגיע לארבעים מעלות, וכיון שכן יתכן שגם החו"י לא נתכוין לחשוש אלא על מה שהוא יותר חם מרוק שבפה של אדם חולה, וסובר דביותר מזה כבר יש להחמיר מספק.

ברם נלענ"ד ראי' ברורה דער = ארבעים וחמש = מעלות צלזיוס אין לחוש כלל שהיד סולדת בו גם בדאורייתא, שהרי נחלקו אמוראי בגמ' חולין דף ח' ע"ב אם בית השחיטה צונן או רותח, ולפי "האיכא דאמרי" שבגמ' שם מודו כו"ע דבית השחיטה צונן, ודעת רש"י והרא"ש שם הוא ברור דקיי"ל בית השחיטה צונן, ולפיכך סברי דסכין ששחט בה אינה בולעת דם ומותר לחתוך בה בשר רותח ע"י הדחה או קינוח היטב, ואף אם שחט בה טריפה ג"כ אין הסכין בולעת מבשר הטריפה, אולם דעת התוס' שם דרק לשחט בה פעם אחרת הוא דשרי גם בסכין ששחט בה טריפה, משום דבלא"ה יש הרבה דם בבית השחיטה ולא בלע לי' משום דטרידי סימנים לפלוט דם, אבל לחתוך בה רותח אפילו רק שחט בה כשרה אסור, ועיין בשו"ע יו"ד סי' י' סעיף ב' שפסק כהתוס' דצריך הגעלה, אבל מ"מ כתב שם הרמ"א דסגי נמי בעירו אע"פ שאינו ככלי ראשון, וטעמו של דבר הוא משום דחום בית השחיטה אינו ממש ככלי ראשון שהיס"ב שמבשל ומבליע בכל הסכין, רק יש חשש שמא בלע קצת, אבל פשוט הוא דאינו יכול לבלוע יותר מכדי קליפה, ולכן אע"ג דעירו אינו מבשל ככלי ראשון אבל מ"מ שפיר מפליט כדי קליפה, וגם עיי"ש בש"ך שפסק דרק לכתחלה צריך הגעלה אבל בדיעבד אף אם שחט בה טריפה מ"מ אם הדיח את הסכין וחתך בה רותח לא נאסר, ואף להחולקים שם ע"ז מ"מ מבואר דגם הם לא סברי דבית השחיטה חשיב ממש כרותח אלא כיון שרותח קצת לכן בצירוף עם טעמא דדוחקא דסכינא חיישינן שמא בלע פורתא עיי"ש.

איך שהוא מבואר עכ"פ דקיי"ל בית השחיטה צונן, ואפי' למ"ד ביה"ש רותח מבואר שם בגמ' דאין הסכין בולע אלא בגמר השחיטה דרק אז רותח אותו מקום, אבל לפני גמר השחיטה ליכא כלל שום פלוגתא ומודו כו"ע שהוא צונן